

FORMATION OF SAVING ATTITUDES WITH A FOCUS ON THE INDIVIDUAL CHARACTERISTICS OF PEOPLE

Abstract: The ability to save is part of the ability to manage your money. Today, more than ever, a universal model of money management is being sought. Many economists are working in this direction, but there are also many factors that provoke each of us to save or consume more.

Author information:

Denitza Zagorcheva

Senior Assistant, PhD,

In Department “Economy and mathematical modeling”
at Konstantin Preslavsky – University of Shumen

✉ d.zagorcheva@shu.bg

🌐 Bulgaria

Keywords:

saving attitudes, individual characteristics,
money managing

Умението да спестяваме е част е умението да управляваме парите си. Днес повече от всякога се търси универсален модел за управление на парите. Много икономисти работят в тази посока, но и много са факторите, които провокират всеки от нас да спестява или да потрeбява повече.

Повечето научни разработки по темата се фокусират върху глобалните и общи фактори, предразполагащи към спестовни нагласи. Настоящата разработка също прави кратък преглед на тези фактори и как те повлияват различните финансови нагласи на индивидите.

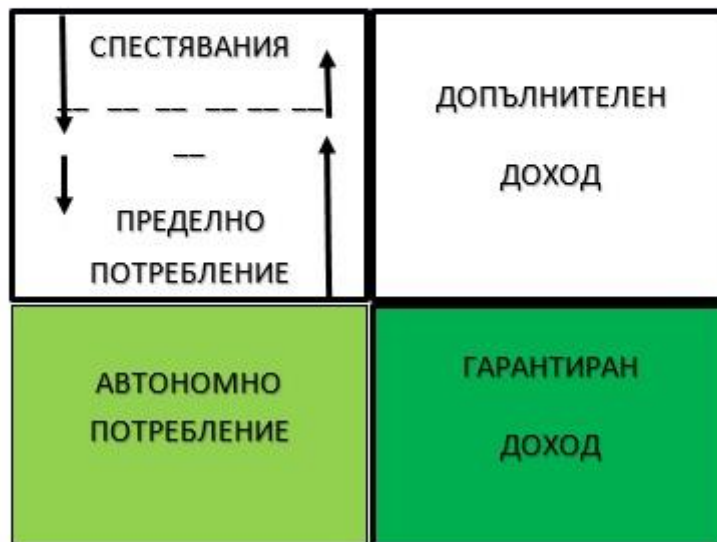
Самата икономическа наука се заражда в Древна Гърция като учение за „мъдро водене“ на домашното стопанство. Древногръцките философи развиват своите възгледи, фокусирайки се върху домакинствата. Спестяването се разглежда като задържане на доходи и отлагане на потреблението за бъдещ период. В широк аспект под спестяване се разбира всяко целенасочено или нецеленасочено задържане на дохода или част от него. В тесен смисъл спестяването се аналогизира само със онази част от него, която е така съхранена (инвестирана), че да не губи своята покупателна способност.¹

В икономическата литература спестяванията се разглеждат като разлика между доходите и потреблението. Положителната разлика се определя като спестяване (излишък), а отрицателната като недостиг (дефицит).

¹ Загорчева, Д., Спестяването - някои непопулярни фактори, които му влияят, МАТТЕХ 2018, ISSN 1314-3921, с.343-350

(ДОХОДИ - ПОТРЕБЛЕНИЕ) > 0 ⇒ СПЕСТЯВАНЕ

(ДОХОДИ - ПОТРЕБЛЕНИЕ) < 0 ⇒ НЕДОСТИГ

Фиг.1. Матрица „доход/потребление“

Кейнсианският модел на функцията на потреблението я представя като положителна зависимост на потреблението от разполагаемия доход. Потреблението от своя страна не може да се разглежда като абсолютна константа или задължително да се препокрива с доходността. В този смисъл ще разграничим автономно и пределно потребление. Автономното потребление не е обвързано с текущите – променящи се доходи, а се базира на гарантирана стабилност от сигурни доходи или предходни спестявания. Пределното потребление можем да определим като допълнително потребление, което се провокира от допълнителни доходи с еднократен или епизодичен характер (фиг.1).

Функцията на спестяването е непрекъсната функция, описваща взаимовръзката между персоналните спестявания и персоналният разполагаем доход. Нарастването на дохода провокира нарастване на потреблението, но не в същата пропорция или както Кейнс го определя в своя „основен психологически закон“, персоналното потребление зависи от нивото на личните доходи, но динамиката му изостава от техния ръст². Това предполага, че икономисаната част се спестява.

Връзката между функцията на потреблението и функцията на дохода се извежда от факта, че и двете се основават на допълнителния доход. Намалването на пределното потребление води до освобождаване на финансови ресурси в домакинството и обратното – увеличаването на пределното потребление води до ограничаване на спестяванията.

Съществуват редица фактори, които влияят върху решенията за спестяване. Тези фактори по различен начин повлияват всеки отделен индивид и макар да имат еднаква

² Кейнс, Дж., *Обща теория на заетостта, лихвата и парите*, 1936.

размер или ефект за всички, личните ни представи и убеждения провокират различни решения към консумиране или спестяване на доход.

В икономическата литература няма представен универсален комплекс от фактори, които повлияват спестяванията. От една страна се разглеждат факторите разделени на макро и микро-икономическо ниво, други ги обобщават като общи и персонални^{3,4}. Някои автори групират тези фактори като икономически, социално-демографски и психологически⁵. Характерно за общите фактори, влияещи на спестяванията, е че те имат обща проява и отражение за всички икономически единици. Реакцията обаче към тяхната проява е различна и провокира различни решения в отделните индивиди и корпорациите. Персоналните нагласи към спестяване или склонността към по-голямо потребление се повлияват от въздействието на общите фактори, но се градира и изменят в следствие на факторите, които имат персонално влияние.

За целите на доклада ще се фокусираме върху персоналните фактори, тези които произтичат от индивидуалните характеристики на индивидите.

Персоналните фактори, повлияващи спестовните нагласи не са универсално систематизирани. Сложно е дори да бъдат включени в общи категории. За целта на изследването ще бъдат изведени няколко обобщени персонални фактора, като за всеки ще бъде предложена дефиниция и обхват, съобразно разбиранията на автора и целта на разработката. Като персонални фактори за домакинствата ще разгледаме:

- лично богатство;
- сигурност и осигуреност;
- задлъжнялост;
- социален статус;
- предпочитания и вкусове;
- лични характеристики – възраст, пол, образование и др.

Личното богатство е основа за извеждането на жизнения статус или стандарт на отделните индивиди и домакинствата. В широк план под лично богатство се разбира цялото състояние на лицата, включващо текущите доходи, допълнителните доходи, паричните изгоди и очакваните ползи, наличните активи и наличните спестявания, както и договорени или облигационно гарантиран бъдещи доходи.

Личното богатство е ключов фактор при определяне на индивидуалните нагласи към спестяване. Колкото по-висок е доходът на едно лице, толкова по-вероятно е да похарчи повече за потребление. Ако общите фактори имат еднакво въздействие върху индивидите, то личното богатство може да провокира различни маргинални склонности към допълнително потребление или спестяване.⁶

При дефиниране на богатството е важно да разграничим терминологично богатството от спестяването. В този смисъл ще определим, че богатството е запас, а спестяването е паричен поток. Т.е. двата термина по никакъв начин не могат да бъдат

³ Rekhi, S., Top 9 factors affecting household consumption and saving, <http://www.economicdiscussion.net/consumption-function/top-9-factors-affecting-household-consumption-and-saving/20683>

⁴ Chand, S., Factors influencing people to save money, <http://www.yourarticlelibrary.com/economics/money/factors-influencing-people-to-save-money/32747>

⁵ Къновски, Р., Фактори, влияещи на спестяванията на домакинствата, Сборник с доклади от Единадесета международна научна конференция на младите учени на тема „Икономиката на България и Европейския съюз: конкурентоспособност и иновации” – 2015 г., УНСС, София, с.541-549.

⁶ Rekhi, S., Top 9 factors affecting household consumption and saving, <http://www.economicdiscussion.net/consumption-function/top-9-factors-affecting-household-consumption-and-saving/20683>

отъждествени, но богатството е фундаментален фактор, който провокира склонността към спестяване.

Сигурността и осигуреността е изключително широко понятие в живота на отделните индивиди. За целите на изследването ще ограничим мащаба на понятията до икономическата сигурност и осигуреност. В този смисъл те могат да бъдат разгледани и като ефект или резултат на личното богатство.

Осигуреността на домакинствата в обхвата на изследването включва наличните активи, съобразени с времевата им полезност и износване. Материалната обезпеченост или необезпеченост е важен индикатор за нагласите към потребление. В тази връзка можем да приемем, че материално осигурените домакинства ще отклоняват по-малко доходи за допълнително потребление, като същите могат да се насочат към спестяване.

Сигурността, разгледана в контекста на разработката, също не визира понятийно целия обхват на термина. Тук се разбира само сигурността, свързана с обезпечаване на първичните потребности и гарантиране здравето на индивидите. Именно този формат на сигурността често пъти е аргумент при решенията за спестяване. Задържането на доход за инцидентни (еднократни) плащания е често пъти дори неконтролирана и непланирана проява на индивидите.

Личният дългов статус е друг важен фактор, който оказва влияние върху спестяванията на лицата. Задлъжнялостта на отделните индивиди може да се каже, че формира „скрито“ консумиране на доход. Реално разходите на домакинствата за покриване на задължения не са обвързани с текущо потребление, но те пряко намаляват свободните финансови ресурси.

От друга страна формираните днешни задължения са отложени плащания за потребление, което е осигурило лично богатство или сигурност на домакинството. Тук можем да дадем като примери задълженията по кредити за придобиване на жилище, земя или други материални активи.

Социалният статус също не може да се каже, че има пряка зависимост със спестяванията, но социалното ниво поставя хората в различни социални групи и кръгове, което от своя страна провокира техните потребности и нагласи. Социалното ниво може да се обвърже и с доходите и с жизненият стандарт на индивидите, които пък са ключови при избора между консумация и спестяване.

Персоналните предпочитания и вкусове също могат да се разгледат в много широк обхват. Конкретно за изследването ще се фокусираме върху онези предпочитания и вкусове на индивидите, които провокират разширено потребление или спестяване на доход. Източникът на тези лични предпочитания може да бъде различен – социална и семейна среда, професионални и културни интереси, религиозни и етнически особености и др.

Като последен персонален фактор за повлияване на спестяванията сме определили *личните характеристики* на индивидите. Тук се включват характеристики като възраст, пол, образование, социален статус и под. Всяка от тези характеристики има различна поведенческа проява върху отделните избори на индивидите в т.ч. и при решенията за спестяване.

В теорията за жизнения цикъл на Модилиани⁷ в систематизиран вид се казва, че индивидите и домакинствата са склонни да балансират потреблението и спестяванията си в различни фази на жизнения си цикъл. Според него младите семейства имат по-високи разходи (за жилище, образование, придобивки) отколкото позволява доходът им, което ги тласка към ползване на кредити за сметка на бъдещи доходи. С годините

⁷ Modigliani, F., The “Life-Cycle” hypothesis of saving, 1954.

при нарастване на доходите и намаляване на кредитната зависимост те се превръщат в нетни спестители.

Няма законова или доказана закономерност за полова структура на спестителите. Редица изследователи са провели наблюдения в тази област, но обвързването само с пола на спестителите е твърде консервативно и неаргументирано предвид всички фактори, които разгледахме до тук, влияещи върху решенията за спестяване. Повечето изследвания и наблюдения над спестителите се обединяват около извода, че жените спестяват повече като процент от дохода си, но мъжете спестяват повече като стойност. Интересни са аргументите на направения извод. Спестяването на по-висок дял при жените се мотивира със семейната и домова сигурност – осигуряване на запас за инцидентни разходи, обучение на децата, осигуряване на домашен уют и удобства. Неритмичното спестяване, но за сметка на това в по-големи размери при мъжете се обосновава с мнението, че мъжете са по-склонни към отлагане на допълнително потребление и спестяване на допълнителните доходи.

Много икономисти споделят, че образованието не може да се разглежда задължително като фактор, мотивиращ спестявания. Основни аргументи са, че спестяванията не са съвременен феномен и запазването на доход е било обичайно и за общества с не високо ниво на образованост. Други обаче споделят, че доброто образование предполага по добра финансова култура и по-високи доходи, което вече е аргумент за увеличаване на спестяванията.

Описаните фактори имат за цел само да насочат вниманието към различните аргументи, повлияващи спестяванията, но в никакъв случай не изчерпват целия философски и научен инструментариум на психологическо въздействие върху индивидите да спестяват.

Както споделихме в началото общите фактори имат общо влияние и отражение за всички. Реакцията обаче на отделните индивиди към тяхната проява е различна и провокира различни решения. Личните нагласи към спестяване или по-голямо потребление се повлияват от въздействието на общите фактори, но се формират в следствие на факторите, които имат персонално влияние. В представеното по-горе изложение се фокусирахме именно върху индивидуалните фактори, които оказват частично или трайно влияние при изграждането на индивидуални спестовни нагласи и навици.

References:

1. Zagorcheva, D., Spestyavaneto - nyakoi nepopulyarni faktori, koito mu vliyayat, МАТТЕН 2018, ISSN 1314-3921, s.343-350
2. Keynes, Dzh., Obshta teoria na zaetostta, lihvata i parite, 1936.
3. Kanovski, R., Faktori, vliyaeshti na spestyavaniyata na domakinstvata, Sbornik s dokladi ot Edinadeseta mezhdunarodna nauchna konferentsia na mladite ucheni na tema „Ikonomikata na Bulgaria i Evropeyskia sayuz: konkurentosposobnost i inovatsii” – 2015 g., UNSS, Sofia, s.541-549 .
4. Chand, S., Factors influencing people to save money, <http://www.yourarticlelibrary.com/economics/money/factors-influencing-people-to-save-money/32747>
5. Modigliani, F., The “Life-Cycle” hypothesis of saving, 1954.

6. Rekhi, S., Top 9 factors affecting household consumption and saving, <http://www.economicdiscussion.net/consumption-function/top-9-factors-affecting-household-consumption-and-saving/20683>